

12 ਸਾਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (2) ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੰਲੇਖਨਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (3) ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸੰਲੇਖਨਾ ਦਾ ਸਮਾਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।2511

ਪਹਿਲੇ 4 ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ ਫਿਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਪ ਕਰੇ।2521

ਫਿਰ 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਏਕਾਂਤ ਤਪ (ਇਕ ਦਿਨ ਵਰਤ) ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭੋਜਨ ਕਰੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਯਵਿਲ ਕਰੇ।

11 ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਖਾ ਤਪ ਨਾ ਕਰੇ
।2531

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 6 ਮਹੀਨੇ ਔਖਾ ਤਪ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਭੋਜਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਯਵਿਲ (ਰੁੱਖਾ ਤੇ ਰਸ ਰਹਿਤ ਇਕ ਸਮੇਂ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ) ਕਰੇ।2541

12ਵੇਂ ਸਾਲ ਇਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਆਯਵਿਲ ਕਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ 15 ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰੇ ਜਾਂ ਵਰਤ ਕਰੇ।2551

ਕਾਂਦਰਪੀ, ਆਭੀਯੋਗੀ, ਇਹ ਕਿਲਿਵਸ਼ਕੀ, ਮੋਹੀ ਤੇ ਅਸੁਰੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੁਰਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਹ ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।2561

ਜੇ ਮਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਮਿੱਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨ (ਝੂਠ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ) ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਧੀ (ਮੁਕਤੀ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।2571

ਜੇ ਸਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸ਼ੁਕਲ ਲੇਸ਼ਿਆ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਧੀ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।2581

ਜੋ ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮਿੱਥਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਖਿਆ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਧੀ ਦੁਰਲਭ ਹੈ।259।

ਜੋ ਜਿਨ (ਆਤਮ ਜੇਤੂ ਸਰਵੱਗਾਂ) ਬਚਨ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਰਾਗ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ (ਜਨਮ-ਮਰਨ) ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।260।

ਜੋ ਜਿਨ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਬਾਲ ਮਰਨ (ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ) ਅਤੇ ਅਕਾਮ ਮਰਨ (ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਮਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।261।

ਜੋ ਕਾਂਦਰਪ (ਕਾਮ) ਕਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭੈੜਾ ਹਾਸਾ ਮਜ਼ਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੀਲ, ਸੁਭਾਵ, ਹਾਸੇ ਅਤੇ ਵਿਕਥਾ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਂਦਰਪੀ ਭਾਵਲਾ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।263।

ਜੋ ਸੁੱਖ, ਘੀ ਆਦਿ ਰਸਾਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਮੰਤਰ, ਯੋਗ (ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੰਤਰ) ਤੇ ਭਸਮ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਭਿਯੋਗੀ ਭਾਵਲਾ ਹੈ।264।

ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੀ, ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਦੀ, ਧਰਮ ਆਚਾਰਿਆ ਦੀ, ਸੰਘ ਦੀ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧੋਬੇਬਾਜ਼ ਕਿਲਵਿਸ਼ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।265।

ਜੋ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਮਿਤ (ਜੋਤਸ਼) ਆਦਿ ਦੇ ਵਤਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਆਸੁਰੀ ਭਾਵਲਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।266।

ਜੇ ਹਥਿਆਰ ਰਾਹੀਂ, ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ ਕੇ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਭਾਂਡੇ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। 267।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ 36 ਉੱਤਮ ਅਧਿਐਨ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ, ਸ਼ੁੱਧ, ਗਿਆਤਵਸ਼ੀ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨਿਰਵਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। 268।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਾਥਾ 2 + 7

ਆਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਦਰੱਵ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

(1) ਧਰਮਾਸਤੀਕਾਇਆ

ਗਤ੍ਯਸਾਧਾਰਣ: ਸਹਾਯੋ ਧਰਮ:

(ਜੈਨ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਪਿਕਾ)

ਚਾਲ (ਗਤੀ) ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਰਵ ਧਰਮ ਹੈ।

(2) ਅਧਰਮਾਸੀਤਕਾਇਆ

ਵਿਥ੍ਯਸਾਧਾਰਣ: ਸਹਾਯੋ ਧਰਮ:

ਜੇ ਧਰਮ ਸਥਿਤਰ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਧਰਮ ਹੈ।

(3) ਆਕਾਸ਼ਆਸਤੀਕਾਇਆ

ਖਾਤਦਾਤ ਖਾਤੋਦਬ

ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅਸਮਾਨ ਜਾਂ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਦਰਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ :

(1) ਲੋਕ (2) ਅਲੋਕ

(1) ਥੜਫ਼ਰਤ੍ਯਾਤ੍ਸਕੋਲੋਕ:

ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਰਵ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕ ਹੈ।

(2) ਆਕਾਸ਼ਮਯੋ ਲੋਕ:

ਜਿਸ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਧਰਮਾਸਿਤੀਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਉਹ ਅਲੋਕ ਹੈ।

(3) ਪ੍ਰਦਗਲ ਆਸਤੀਕਾਇਆ - ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਸੜਨਾ ਗਲਨਾ ਹੋਵੇ।

(4) ਜੀਵਆਸਤੀਕਾਇਆ - ਭਾਵ ਜੋ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੀਵ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(5) ਕਾਲ - ਸਮਾਂ, ਇਹ ਛੇ ਦਰੱਵ ਜੈਨ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਆਚਾਰਿਆ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਦਰੱਵ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

ਗਾਥਾ 10

ਸਕੰਧ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੁੰਦੀ ਦਾ ਲੱਭੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਲੱਭੂ ਸਕੰਧ ਹੈ, ਅੱਧਾ ਲੱਭੂ ਦੇਸ਼ ਅਖਵਾਏਗਾ, ਬੁੰਦੀ ਦਾ ਇਕ ਦਾਨਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਖਵਾਏਗਾ। ਪਰ ਵੇਸਣ ਦੇ ਕਣ ਜੋ ਨਾ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਖਵਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਯਾਨਿ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਸਕੰਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਪੁਦਗਲ ਦੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਥਾਨ (ਆਕਾਰ) ਵੀ ਭੇਦ ਹੈ।
ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ।

- (1) ਇਥਅਸ (2) ਅਨਿਥਅਸ

ਜਿਸ ਦਾ ਤਿਕੋਨ ਆਦਿ ਆਕਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਥਅਸ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਿਥਅਸ ਆਖਦੇ ਹਨ।

- (1) ਪਰਿਮੰਡਲ - ਚੂੜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲ
- (2) ਵਰਿਤ - ਗੋਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲ
- (3) ਤ੍ਰਿਯਸਤਰ - ਤਿਕੋਣ
- (4) ਚਤੁਰਅਸਤਰ - ਚਤੁਰਭੁਜ
- (5) ਆਯਤ - ਬਾਂਸ ਜਾਂ ਰੱਸੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਬਾ

ਧਰਮਾਸਾਤੀ ਕਾਇਆ ਆਦਿ ਵਿਚ ਅਰੂਪੀ ਦਰਵਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਦਰਵ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵ (ਸੁਭਾਵ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੋਈ ਦਰਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੁਦਗਲ ਦੇ ਵਰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰੂਪੀ ਦਰਵ ਦੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗਾਥਾ 72

ਇੱਥੇ ਖਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ 36 ਭੇਦ ਦੱਸੇ ਹਨ ਪਰ ਪਰਿਆਗਪਨਾ ਸੂਤਰ ਵਿਚ 40 ਆਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਮਨੀ ਦੇ ਚਾਰ ਉਪਭੇਦ ਹੋਣ

ਕਾਰਨ 40 ਭੇਦ ਇੱਥੇ ਆਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗਾਥਾ 84

ਪਰਿਆਪਤ ਜਾਂ ਅਪਰਿਆਪਤ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਗਰਭ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੁਦਗਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਿਆਪਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਉਹ ਪੁਦਗਲ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ ਛੇ ਹਨ :

(1) ਆਹਾਰ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਭੋਜਨ ਸਬੰਧੀ ਬਾਹਰਲੇ ਪੁਦਗਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲ ਮੂਤਰ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਹਾਰ ਪਰਿਆਪਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(2) ਸਰੀਰ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰਸ ਨੂੰ ਰਸ, ਖੂਨ, ਮਾਸ, ਚਰਬੀ, ਹੱਡੀ ਤੇ ਖੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਪਰਿਆਪਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(3) ਇੰਦਰੀਆਂ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਸੱਤ ਧਾਤ ਰੂਪੀ ਭੋਜਨ ਦੀ ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇੰਦਰੀਆਂ ਪਰਿਆਪਤੀ ਹੈ।

(4) ਸਵਾਸ਼ੇ ਸਵਾਸ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਸਾਹ ਯੋਗ ਪੁਦਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸਾਹ ਛੱਡਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਵਾਸ਼ੇ ਸਵਾਸ ਪਰਿਆਪਤੀ ਹੈ।

(5) ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁਦਗਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਹਾਰੇ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਆਪਤੀ ਹੈ।

(6) ਮਨ ਪਰਿਆਪਤੀ : ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ ਯੋਗ ਪੁਦਗਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਪੁਦਗਲਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਪਰਿਆਪਤੀ ਹੈ।

ਛੇ ਪਰਿਆਪਤੀ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਹਾਰ ਪਰਿਆਪਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੂਰਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਨਾਰਕੀ, ਮਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਮਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਯੁਗਲੀਆਂ (ਜੋੜੇ ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ) ਦੇ ਛੇ ਹੀ ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਥਾਵਰ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ (ਮਨ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਰਹਿਤ ਪੰਜ ਇੰਦਰੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪਰਿਆਪਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਰਿਆਪਤ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਪਰਿਆਪਤ ਹੈ।

ਗਾਥਾ 104

ਪਨਕ ਦਾ ਅਰਥ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜੰਮੀਂ ਕਾਈ (ਹਰਿਆਈ) ਹੈ।

ਸੰਤੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਸਮੁਰਛਿਮ ਅਖਵਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਗੰਦਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗਾਥਾ 188

ਚਰਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਚਮਗਿਦੜ ਹੈ। ਡੱਬੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੁਦਰਾ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਤਤਪੰਛੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

213 ਤੋਂ 215 ਇਹ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਵਿਮਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

0	-	ਉਪਰ	ਉਪਰ
0	-	ਉਪਰ	ਦਰਮਿਆਨ
0	-	ਉਪਰ	ਹੇਠਾਂ
<hr/>			
0	-	ਦਰਮਿਆਨ	ਉਪਰ
0	-	ਦਰਮਿਆਨ	ਦਰਮਿਆਨ
0	-	ਦਰਮਿਆਨ	ਹੇਠਾਂ
<hr/>			
0	-	ਹੇਠਾਂ	ਉਪਰ
0	-	ਹੇਠਾਂ	ਦਰਮਿਆਨ
0	-	ਹੇਠਾਂ	ਹੇਠਾਂ

ਗਾਥਾ 246

ਜੈਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਖਿਆ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ

(1) ਸੰਖਿਆ - ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆ ਸਕੇ।

(2) ਅਸੰਖਿਆ - ਜੋ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤ ਦੇ ਪੱਤੇ।

(3) ਅਨੰਤ - ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਣ।

ਸ਼੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਸ਼੍ਰੀਮਦ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਆਏ ਦੇਸ਼, ਸ਼ਹਿਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :

1. ਮਿਥਿਲਾ	14. ਸੋਵੀਰ
2. ਕੰਬੋਜ	15. ਸੁਗਰੀਵ
3. ਹਸਤਨਾਪੁਰ	16. ਮਗਧ
4. ਕਮਪਿਲ	17. ਕੋਸ਼ਾਂਬੀ
5. ਪੁਰਮਿਤਾਲ	18. ਚੰਪਾ
6. ਦਸ਼ਾਰਨ	19. ਪਿਹੁੰਚ
7. ਕਾਲਿੰਕਰ ਪਰਬਤ	20. ਸੋਰਆਪੁਰ
8. ਕਾਸ਼ੀ	21. ਦਵਾਰਕਾ
9. ਪੰਚਾਲ	22. ਸ਼ਰਾਵਸਤੀ
10. ਈਸ਼ੁਕਾਰ	23. ਵਾਰਾਨਸੀ
11. ਕਲਿੰਗ	24. ਤਿੰਦੁਕ
12. ਵਿਦੇਹ	25. ਕੋਸ਼ਟਕ
13. ਰੰਧਾਰ	

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਗਾਥਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਫੇਰ ਨਾਲ ਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 12 ਕੀ ਕਥਾ ਮਾਤੰਗ ਜਾਤਕ 497 ਵਿਚ ਹੈ।

2. ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 13 ਦੀ ਕਥਾ ਚਿੱਤ ਸੰਭੂਤ ਜਾਤਕ 498 ਵਿਚ ਹੈ।

3. ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 14 ਦੀ ਕਥਾ ਜਾਤਕ 509 ਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀਪੁਰਵ ਅਧਿਐਨ 175 ਅਤੇ 277 ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

4. ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 9 ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੁਲਨਾ ਜਾਤਕ 539 ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤੀਪੁਰਵ ਅਧਿਐਨ 178 ਤੇ 276 ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਸਮਾਨ ਗਾਥਾਵਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਗਾਥਾ ਨੰ:	ਮਾਤੰਗ ਜਾਤਕ ਗਾਥਾ
ਅਧਿਐਨ 12	ਸੰਖਿਆ 497
6	1 272 ਸਫਾ
7	
9	2 272 ਸਫਾ
10	
11	3 273 ਸਫਾ

12	4	273 ਸਫਾ
13	5	273 ਸਫਾ
14	6,7	273 ਸਫਾ
15		
18	8	274 ਸਫਾ
19	8	274 ਸਫਾ
26		
29	11	275 ਸਫਾ
32	16 ਤੋਂ 18	266-77
33	19	277 ਸਫਾ

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਗਾਥਾ ਨੰ:

ਅਧਿਐਨ 13

ਚਿੱਤ ਸੰਭੂਤ ਜਾਤ

ਸੰਖਿਆ 498

6	16
10	1
11	3
12	8
13	10
14	20
26	20
27	21
30	22
32	24

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਗਾਥਾ ਨੰ: ਮਹਾਭਾਰਤ ਜਾਤਕ ਨੰ: 509

ਅਧਿਐਨ 14

ਹਸਤੀਪਾਲ

ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ

ਅਧਿ: 175

4	23	
9	6	
12	71, 18, 25, 26, 36	5
13	—	11
15	20, 21, 22	12
16		
17	37, 38	—
20		10
21	7	
22	8	
23	9	
24		
25	10, 11, 12	
27		
28	15	
37	39	
38	—	18
48	—	20

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਦੇ ਆਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਆਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

(1) ਮਹਾਵੀਰ (2/2) ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਤੀਰਥੰਕਰ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ 599 ਈ: ਪੂ: ਅਤੇ ਨਿਰਵਾਨ 529 ਈ: ਪੂ: ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਲਾ ਵੰਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਚੇਟਕ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਰਥ ਖੱਤਰੀ ਕੁੰਡ ਗਰਾਮ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਨ। 28 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਢੇ 12 ਸਾਲ ਤਪ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਾਵਾ ਵਿਖੇ ਨਿਰਵਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਸਾਰਾ ਜੈਨ ਆਗਮ ਸਾਹਿਤ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 14000 ਤੇ ਸਾਧਵੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 36000 ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕੀਤਾ। ਜਾਤ ਪਾਤ, ਛੂਆ ਛੂਤ, ਹਿੰਸਕ ਯੱਗ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਰੰਪਰਾ, ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।

2. ਨਾਯਪੁਤ (6/7) ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਗਿਆਤ ਸੀ ਸੋ ਗਿਆਤਪੁਤ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪ ਜੈਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਸਾਹਿਤ ਸਨਮਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

3. ਕਪਿਲ (ਅਧਿਐਨ 8) ਵੇਖੋ

4. ਨਮਿ (ਅਧਿਐਨ 9) ਵੇਖੋ

5. ਗੌਤਮ ਇੰਦਰਭੂਤੀ (10) ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਵੱਡੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਕਾਰਨ ਆਪ ਦਾ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਸਮੁੱਚਾ ਜੈਨ ਆਗਮ ਸਾਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੌਤਮ ਦੇ ਪੁਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦੇ ਉਤਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵਸੁਭੂਤੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸੀ। ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਗੋਵਰ ਪਿੰਡ (ਮਗਧ) ਸੀ। ਗੋਤ ਗੌਤਮ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਇਹ ਅਪਾਪਾਂ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ 500 ਚੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਯੱਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕ ਸਨ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਿਰਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਆਚਾਰਿਆ ਬਣੇ। 92 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਈ: ਪੂ: 607 ਅਤੇ ਨਿਰਵਾਨ ਈ: ਪੂ: 515 ਹੈ।

6. ਹਰੀਕੇਸ਼ੀ : (2) ਅਧਿਐਨ ਵੇਖੋ।

7. ਕੋਸ਼ਲੀਕ (12/20) ਕੋਸ਼ਲੀਕ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੋਸ਼ਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੇਨਜਿੱਤ ਹੈ।

8. ਭਦਰਾ (12/20) ਕੋਸ਼ਲੀਕ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ।

9. ਚੁਲਨੀ (13/) ਇਹ ਕੰਪਿਲਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਤੇ ਅੰਤਮ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਾਉਂ ਚੁੜਾ ਦੇਵੀ (ਉਤਰਪੁਰਾਨ 73/287) ਵੀ ਹੈ।

10. ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ (13/1) ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਈ: ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਸਦੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਿਰੀ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸੀ। ਮਹਾਵੱਗ ਜਾਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

11. ਚਿਤਸੰਭੂਤ (13) ਅਧਿਐਨ ਵੇਖੋ।

12. ਪੁਰੋਹੀਤ (14/3) ਸ੍ਰੀ ਉਤਰਾਧਿਐਨ ਵਿਰਹਦ ਵਿਰਤੀ ਸਫਾ (304) ਵਿਚ ਪੁਰੋਹੀਤ ਦਾ ਨਾਂ ਭਰਿਗੂ ਹੈ।

13. ਯਜ਼ਾਂ (14/3) ਪੁਰੋਹੀਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੀਖਿਅਤ ਹੋਈ।

14. ਕਮਲਾਵਤੀ (13/3) ਈਸ਼ੁਕਾਰ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਈਸ਼ੁਕਾਰ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਸੀ।

15. ਈਸ਼ੁਕਾਰ (14/3) ਕਰੁਜਨਪਦ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਸੀਮਧਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਈਸ਼ੁਕਾਰੀ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ਼ੁਕਾਰ ਨਗਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹਿਸਾਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

16. ਮਹਾਂਵਲ (18/50) ਟੀਕਾਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਸੂਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਸਤਿਨਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬੱਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਤੀਰਥੰਕਰ ਸ੍ਰੀ ਬਿਮਲ ਨਾਥ ਜੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਆਚਾਰਿਆ ਪਾਸ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਉਹ ਬਾਣੀਆ ਗਾਮ ਵਿਖੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਨਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕ ਸੇਠ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਪਾਸ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਟੀਕਾਕਾਰ ਇਸ ਕਥਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੈਨ ਵਿਦਵਾਨ ਮੁਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨੱਥ ਮੱਲ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਵਿਪਾਕ ਸੂਤਰ (ਸੁਰਤਾਘਾਤ) ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੁਰਮਿਤਾਲ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਪਾਕ ਸੂਤਰ (2 ਅਧਿਆਇ 7) ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਮਹਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਹਾਵਲ ਹੋਵੇ।

17. ਬਲਭੱਦਰ (18) ਮਿਰਗਾ ਤੇ ਬਲ ਸ਼੍ਰੀ (19) ਬਲਭਦਰ ਸੁਗਰੀਵ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਣੀ ਮਿਰਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਰਗਾ ਪੁੱਤਰ ਆਖਦੇ ਸਨ।

20. ਸੰਜੇ (18/1)

21. ਗਰਧਕਿੱਲ (18/19) ਇਹ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਮੁਨੀ ਸਨ ਤੇ ਸੰਜੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ।

22. ਭਰਤ (18/34) ਪਹਿਲੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਭਗਵਾਨ ਰਿਸ਼ਵਦੇਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਰਤ ਪਿਆ। ਜੈਨ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੈਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

23. ਸਗਰ (18/35) ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ। ਅਯੋਧਿਆ ਨਗਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿਤਸ਼ਤਰੂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਸੁਮਿੰਤਰ ਵਿਜੈ ਦੇ ਦੋ ਪਤਨੀਆਂ ਸਨ (1) ਵਿਜੈ (2) ਯਸ਼ੋਮਤੀ। ਵਿਜੈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੂਸਰੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਭਗਵਾਨ ਅਜਿੱਤ ਨਾਥ ਸਨ। ਯਸ਼ੋਮਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਗਰ ਸਨ।

24. ਮਘਵ (18/36) ਇਹ ਤੀਸਰੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ। ਸਰਾਵਸਤੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਜੈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਮਾਂ ਭਦਰਾ ਸੀ।

25. ਸਨਤਕੁਮਾਰ (18/37) ਇਹ ਕੁਰ ਜਨਪਦ ਵਿਚ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਅਸ਼ਵਸੇਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਹਿਦੇਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਚੌਥੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ।

26. ਸ਼ਾਂਤੀ (18/38) ਇਹ 16 ਤੀਰਥੰਕਰ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਭ। ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ਵਸੇਨ ਤੇ ਮਾਤਾ ਅਚਿਰਾ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਸੀ। ਰਾਜਪਾਟ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁਮੇਦ ਸ਼ਿਖਰ (ਪਾਰਸਨਾਥ ਪਹਾੜ, ਝਾਰਖੰਡ) ਵਿਖੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

27. ਕੁੰਥੂ (18/39) ਇਹ ਛੇਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਤੇ ਸਤਾਰਵੇਂ ਤੀਰਥੰਕਰ ਸਨ। ਇਹ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਰਾਜਪਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਮੇਦ ਸ਼ਿਖਰ (ਪਾਰਸਨਾਥ ਪਹਾੜ, ਝਾਰਖੰਡ) ਵਿਖੇ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

28. ਅਰ (18/40) ਇਹ ਗਸਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਤਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਤੇ 18ਵੇਂ ਤੀਰਥੰਕਰ ਸਨ।

29. ਮਹਾਪੱਦਮ (18/41) ਇਹ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਪਦਮੋਤਰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੋ ਭਰਾ ਸਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਮਹਾਪੱਦਮ। ਇਹ ਨੌਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ।

30. ਹਰੀਸ਼ੇਨ (18/42) ਕੰਪੀਲਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਹਰੀਸ਼ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਸਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ।

31. ਜੈ (18/33) ਇਹ ਰਾਜ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਜੈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵਪਰਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਗਿਆਰ੍ਹਵੇਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਸਨ।

32. ਦਸਾਰਨ ਭਦਰ (18/44) ਇਹ ਦਸਾਰਣ (ਮੰਦਸੋਰ) ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਸੁੱਖ ਬੋਧਾਂ ਪੰਨਾ 250-25)

33. ਕੰਰਕੰਡੂ - ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਤੋਕ ਬੁੱਧ ਜੀਵਨ ਚਾਰਿੱਤਰ।

34. ਦਵਿਮੁਖ (18/44) ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਤੋਕ ਬੁੱਧ ਜੀਵਨ ਚਾਰਿੱਤਰ।

35. ਨਮਿ (18/45) ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਤੋਕ ਬੁੱਧ ਜੀਵਨ ਚਾਰਿੱਤਰ।

36. ਨਗਗਤਿ (18/45) ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਤੋਕ ਬੁੱਧ ਜੀਵਨ ਚਾਰਿੱਤਰ।

37. ਉਦਾਯਨ (18/46) ਸਿੰਧੂ ਸੇਵਰਿ ਆਦਿ 16 ਜਨਪਦਾ ਅਤੇ 363 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। 10 ਛੋਟੇ ਰਾਜੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਚੇਟਕ ਦੀ ਧੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤੀ ਇਸ ਦੀ ਪਟਰਾਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਦਾ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ। ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਕੋਲ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ।

38. ਕਾਸ਼ੀਰਾਜ (18/48) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਨੰਦਨ ਸੀ, ਇਹ ਸੱਤਵੇਂ ਬਲਦੇਵ ਸਨ। ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਅਗਨੀਸਿੰਘਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜਯੰਤੀ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਤ ਸੀ।

39. ਵਿਜੈ (18/49) ਇਹ ਦਵਾਰਕਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਹਮਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਸੁਭੱਦਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਬਲਦੇਵ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦਵਿਪਿਸ਼ਟ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਰਤੀਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਕਾਵਾਨ ਹਨ।

40. ਸ਼੍ਰੀਣਿਕ - ਇਹ ਰਾਜਾ ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਵੈਦਿਕ, ਜੈਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੈਨੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜੈਨ ਤੇ ਬੋਧੀ ਬੋਧ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਕੁਝ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵੀ ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਮਰਾਟ ਸੀ।

ਜੈਨ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਇਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਜਦ ਭਗਵਾਨ ਰਾਜਗ੍ਰਹਿ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਬੜੇ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ।

ਜੈਨ, ਬੁੱਧ ਤੇ ਵੈਦਿਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਮਹਾਪੁਰਾਣ ਭਾਗ ਦੋ (ਪੰਨਾ 903) ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਸ਼ਿਸ਼ੁਨਾਗ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ਅਸ਼ਵਘੋਸ਼ ਰਚਿਤ ਬੁੱਧ ਚਰਿੱਤਰ (ਸਰਗ 11/2) ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਹਰਿਅਕ ਹੈ। ਆਵਸ਼ਕ ਹਰੀ ਭਦਰੀ ਵਿਰਤੀ (ਪੰਨਾ 677) ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵਾਹਿਰ ਕੁਲ ਹੈ।

ਜੈਨ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਨਾਂ ਹਨ :

(1) ਭੰਭਾਸਾਰ (2) ਸ਼੍ਰੀਣਿਕ

ਬੁੱਧ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਨਾਂ ਇਹ ਹਨ :

(1) ਸ਼੍ਰੀਣਿਕ (2) ਬਿਵੰਸਾਰ

ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਜਾਤਸਤਰੂ, ਵਿਧੀਸਾਰ, ਕਿਹਾ

ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਸੇਨ ਸੁਵਿੰਧੁ ਵੀ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਸੇਨਜਿੱਤ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਧਾਰਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਰਾਜਾ ਦੇ 25 ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਬੁੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ 500 ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬੁੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਮਹਾਵੱਗ (8/1/15) ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਨਤਰੋਪਾਤਿਕ (1) ਤੇ ਨਿਰਯਵਾਲੀਕਾ ਸੂਤਰ ਅਨੁਸਾਰ 35 ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਪਾਸ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣੇ। ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਨੇ ਤੀਰਥੰਕਰ ਗੋਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਨਿਰਯਵਾਲੀਕਾ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਹੈ।

ਕਈ ਥਾਂ ਤੇ ਮਹਾਪਦਰਾ, ਹੇਮਜਿੱਤ, ਸੇਤਰਜ, ਸੰਤਪ੍ਰੋਜਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਹਰੀਸੇਨ ਨੇ ਬਹਤਕਲਪਕੋਸ ਨਾਂ 78 ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣਿਕ ਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ। ਉਤਰ ਪੁਰਾਣ (74/4 8 ਪੰਨਾ 471) ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਣਿਕ ਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮਤੀ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

41. ਅਨਾਥੀ ਮੁਨੀ (20/7) ਇਹ ਕੋਸ਼ਾਂਥੀ ਨਗਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਇਹ